

Digitalisering en väg i det okända

Digitalisering är en fundamental samhällsförändring som vi lever mitt i. Den kommer på sikt att omstöpa hela utbildningsväsendet – på gott och ont, menar historikern Kenneth Nyberg. Frågan är hur förberedda vi är.

– Det är det ingen som är. Lika lite som vi vet vad som kommer härnäst.

De senaste åren har det talats mycket om att högskolan står inför en stor digital utmaning, inte minst utifrån ett pedagogiskt perspektiv. E-lärande, flipped classroom och blended learning, det är bara några av de nya tekniska begreppen.

– Det är ingen tvekan om att de digitala verktygen kommer att förändra utbildningssektorn i grunden, vare sig man tycker att det är bra eller dåligt. Jag tror att historien kommer att visa att den här typen av grundläggande omvandlingar på sikt får långtgående konsekvenser. Men i tider av snabba förändringar sker en polarisering av åsikterna som gör debatten om lärande och utbildning så förvirrande. Jag tycker att man ska förhålla sig försiktig, inte minst för att det ser så oerhört olika ut i olika delar av universitets- och högskolesektorn. Min bild är att vi framför allt inom humaniora och samhällsvetenskap ännu inte har börjat utnyttja digitala verktyg i särskilt stor utsträckning. Det är på sätt och vis sunt. Det är viktigt att se möjligheterna, men också inse att tekniken inte löser alla problem.

Varför är debatten så förvirrande?

– Det finns en tendens till polarisering mellan å ena sidan utpräglat teknikkritiska och konservativa akademiker och å andra sidan okritiska teknikentusiaster. Båda grupperna har en benägenhet att läsa utvecklingen utifrån sina inneboende "bias" och agendor, och det är viktigt att se att det kan finnas mer nyanserade ståndpunkter. För mig är ett exempel på det begreppet "blended learning", som lite förenklat står för just en blandning av gamla och nya metoder.

Vi har alltså olika uppfattningar om vad lärande är, eller?

– Ja, att tro att lärande handlar om att överföra ett visst faktainnehåll är å ena sidan en mycket grov förenkling, men å

andra sidan finns det helt klart ett inslag av imitation och memorering i alla lärandesituationer. Den andra extremen uppfattar lärande som en rent samhällelig aktivitet, en insocialisation i vissa värderingar och förhållningssätt om till exempel demokrati och jämställdhet – vilket i stor utsträckning stämmer, men repetitiv instudering är som sagt också ett viktigt inslag för många typer av lärande och därför blir även en sådan ytterlighetshållning problematisk.

– Debatterna mellan olika grupper om lärande och utbildning hamnar ofta snett på grund av skilda positioner på denna skala, och ofta inser inte ens de inblandade att det är denna grundläggande skillnad i uppfattning om vad lärandets syfte är som gör att

Kenneth Nyberg

de talar förbi varandra. Men denna insikt gör också att man till exempel inte bara kan avfärda traditionella storföreläsningar trots forskning som visar att de är tämligen ineffektiva för vad många ser som syftet med dem, det vill säga att förmedla ett kunskapsstoff till studenterna. Kanske är det viktigaste med dem inte exakt vad som sägs där utan att en grupp människor rent

fysiskt delar en gemensam erfarenhet av att ha åhört dem och sedan har något att utgå från i sina diskussioner, vilka i sin tur bidrar till lärandet.

»Det är ingen tvekan att de digitala verktygen kommer att förändra utbildningssektorn i grunden.«

När MOOC-kurserna lanserades 2011 trodde vissa bedömare att de öppna massiva online-kurserna skulle revolutionera den högre utbildningen, men inget tyder på det än.

– Intresset har avtagit kraftigt och ändrat riktning efter den euforiska stämning som rådde runt 2011–2012. Jag tror inte alls att MOOC kommer att ersätta det vi idag kallar för grundläggande högskoleutbildning. Utvecklingen har visat att kurserna har väldigt låg genomströmning. Även om jag är kritisk till MOOC som alternativ för traditionella högskolekurser har jag, särskilt på senare tid, insett att företagen som låg bakom MOOC-vågen har hittat en nisch som trots allt kommer att bli viktigare. Dessa kurser är framför allt riktade mot

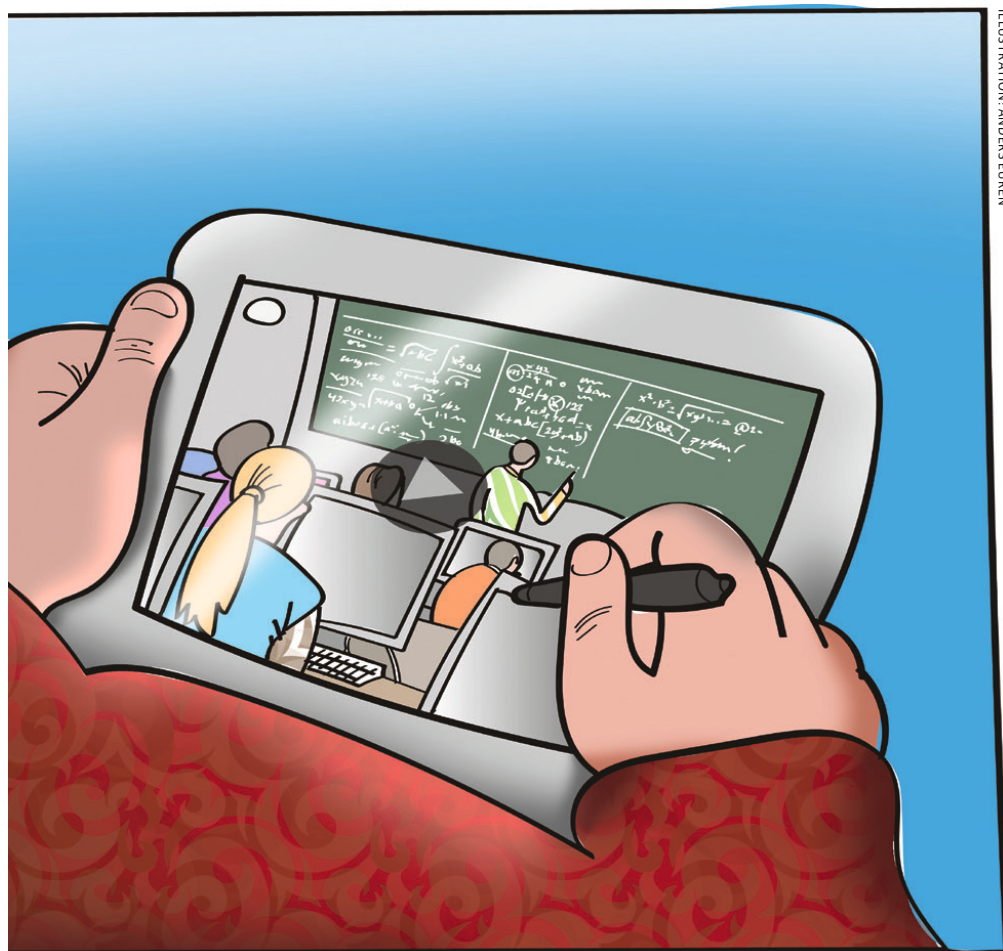

ILLUSTRATION: ANDERS EUREN

högutbildade som klarar av att läsa på egen hand och som inte är beroende av lärarledd undervisning i samma utsträckning. Men de fungerar sämre för studieovana grupper.

På vilket sätt har diskussionerna om MOOC förändrat klimatet för distansutbildningar i Sverige?

– Det är tråkigt att distansutbildningarna har varit på nedåtgående i Sverige och det beror på att man inte har gett tillräckliga resurser och att digitala verktyg länge försumats. Men mycket av det håller på att förändras nu. Det är positivt att många lärosäten verkar öka sin satsning på pedagogisk utveckling, inte minst blended learning. Jag tror att MOOC:arna har fungerat som en katalysator för förnyad pedagogik och nya tekniska lösningar. Vi kan lära oss saker av dem. Men trots de brister som finns med traditionell distansutbildning är de bättre än MOOC-kurser för att det trots allt finns en lärare som studenter kan ha direktkontakt med via till exempel e-post eller chatt.

– En vanlig missuppfattning är att distansutbildningar skulle vara billigare. En bra distanskurs kräver snarare mer arbete för dig som lärare i rollen som samordnare. Och att skriva kommentarer är mer krä-

vande än att göra det muntligt, även om just den biten håller på att förändras i takt med att återkoppling via video eller ljudsamtal blir allt vanligare. Men tekniken i sig kräver också mycket tid av lärare på distanskurser, särskilt om man faktiskt vill utnyttja de nya pedagogiska möjligheter hård- och mjukvara erbjuder.

Nu för tiden talas det mycket om aktivt lärande och studentcenterat lärande. I USA byggs det upp campus helt utifrån konceptet Active Learning Space: interaktiva salar, runda bord och skärmar runt omkring.

– Det är en intressant utveckling men jag tror inte att det är en universallösning lika lite som traditionell salsundervisning eller MOOC är det. Modellen fungerar säkert bra för vissa studenter i vissa sammanhang, men långtifrån för alla. Studentcenterat lärande har en ganska tydligt ideologisk dimension, som bygger på att lärandesituationen ska vara demokratisk och jämlik och att både lärare och studenter ska vara aktiva. Få vågar ifrågasätta en sådan vacker idé. Men den modellen fungerar sämre för studenter eller kurser som av olika skäl behöver en fastare struktur eller mer aktiv lärarroll. Den andra extrema ståndpunkten

– Inom en snar framtid är det inte alls otänkbart att man får minst lika goda digitala sammanhang som de fysiska. Helt lika är de aldrig – sammanhanget och rummet spelar roll. Men kraften i det digitala är att du kan gå en kurs, oberoende av tid och rum, säger Kenneth Nyberg, lektor i historia, som i höst arbetar med att förändra flera nätbaserade kurser inom grundutbildningen i historia.

är att hålla fast vid föreläsningar och uteslutande förmedla från en kateder, men det är delvis en nidsbild att det är så all "traditionell" undervisning går till idag. Det gör vi inte så mycket längre, åtminstone inte inom humaniora som är det område jag är mest bekant med. Att det ändå är såpass vanligt beror ofta på resursbrist snarare än pedagogisk konservatism.

Tänk om det vore så att det fanns en universalmodell som funkar för alla.

– Ja, det är en fälla vi alla lätt trillar i, tron att det överhuvudtaget finns en metod eller synsätt som är en generell lösning på den utmaning all utbildning utgör. All forskning visar tvärtom att olika människor lär olika saker på olika sätt i olika situationer och det finns därför ingen, vare sig ny eller gammal, metod som kan tillämpas överallt. Istället behöver undervisningen vara varierad till sin karaktär och helst individanpassad, men med begränsade resurser är det en omöjlighet. Därför blir undervisning alltid en fråga om kompromisser där man får hitta former som lämpar sig så bra som möjligt för så många som möjligt.

Tror du att de förändrade medievänorna påverkar unga människors förmåga att tillgodöräknas sig en akademisk utbildning?

– Människor i alla åldrar konsumerar allt fler medier i allt snabbare takt idag, och visst kan det finnas en risk för att det till exempel blir svårare att läsa längre texter. De nya medievänorna förändrar delvis hur vi tänker. Det akademiska är på många sätt antitetiskt till det snabba flödet: det handlar om att borra djupt, att vara eftertänksam och att vara reflekterande i den långsamma bemärkelsen. Hur ska vi som universitetslärare förhålla oss till detta och hur kan vi gestalta traditionella akademiska värden i en radikalt annorlunda verklighet? Jag har själv inte svaret men vi måste börja tänka i de banorna. Om vi lärare framstår som fullständigt omedvetna om hela den digitala värld som studenterna lever i, tappar vi vår trovärdighet.

Är universitetslärare förberedda för eller har tillräckliga kunskaper för att hantera den digitala omställningen?

– Frågan är hur förberedda någon av oss är. Vet vi vad som kommer sedan? Det enda vi vet är att det kommer något nytt. Och om vi ska ställa om och lära oss helt nya verktyg kräver det oerhört stora resurser, särskilt i ett läge när det redan är snålt med resurser till undervisning. Men man får inte glömma bort att det ska vara en komplettering till det vi har. Inget som ska ersätta något över en natt, utan vi behöver pröva om och i vilka sammanhang de nya verktygen fungerar eller inte.

TEXT: ALLAN ERIKSSON
FOTO: JOHAN WINGBORG